

УДК 331.5:314.8:330.35.01

DOI: 10.60022/3(1)-15S

Чалюк Юлія Олексіївна

доктор економічних наук

професор кафедри економічної теорії

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна

Chaliuk Yuliia

Doctor of Economic Sciences

Professor of the Department of Economic Theory

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Ukraine

ORCID: 0000-0002-4128-392X

ЕКОНОМІКА ДОВГОЛІТТЯ В УМОВАХ ЕНТРОПІЙНОГО РОЗВИТКУ: ІНДЕКСНА ОЦІНКА ГОТОВНОСТІ КРАЇН ТА ІННОВАЦІЙНІ МОДЕЛІ ТРУДОВОГО ЦИКЛУ

Анотація. У статті здійснено комплексне дослідження процесу глобального старіння населення та його трансформаційного впливу на архітектуру сучасної економіки крізь призму ентропійних вимірів економіки довголіття. Глобальне старіння інтерпретовано як джерело зростання соціально-економічної ентропії, тоді як індексна оцінка готовності країн і впровадження інноваційних моделей трудового циклу розглядаються як інструменти її структурного зниження. Теоретично обґрунтовано концепцію «економіки довголіття», в межах якої довголіття визначено як стратегічний інноваційний ресурс економічного розвитку та механізм переосмислення життєвого і трудового циклів. На основі порівняльного аналізу даних міжнародних індексів (Silver Economy Index, Global Longevity Index, Global AgeWatch Index, GAP Index, GASI, Active Ageing Index) сформовано глобальну карту готовності країн до демографічного старіння, а також проаналізовано стратегічні вектори Десятиліття здорового старіння ООН (2021–2030) і роль міжнародних ініціатив у забезпеченні вікової інклюзивності. Досліджено сучасні концептуальні підходи до життєвого та професійного циклу людини, зокрема «Нову карту життя», модель «100-річного життя», концепцію «Другої половини життя», японську концепцію «Ікітай», а також еволюцію кар'єрних моделей від Кар'єри 1.0 до Кар'єри 3.0 в умовах трансформації ринку праці. Отримані результати формують теоретико-методологічне підґрунтя для розвитку наукової парадигми економіки довголіття та розроблення концептуальних засад адаптації національних ринків праці до довгострокових демографічних зрушень.

Ключові слова: економіка довголіття, срібна економіка, сервісна економіка, ентропійний розвиток, індексна оцінка, інноваційні моделі трудового циклу, соціально-економічна політика та безпека, сталий розвиток.

LONGEVITY CONOMICS IN THE CONTEXT OF ENTROPIC DEVELOPMENT: INDEX ASSESSMENT OF COUNTRIES' READINESS AND INNOVATIVE LABOR LIFE- CYCLE MODELS

Abstract. The article provides a comprehensive study of the process of global population aging and its transformational impact on the architecture of the modern economy through the prism of entropy-based analysis of the longevity economy. Global aging is interpreted as a source of increasing socio-economic entropy, whereas index-based assessments of countries' readiness and the implementation of innovative labor cycle models are considered effective mechanisms for its structural reduction. The concept of the "longevity economy" is theoretically substantiated, within which longevity is defined as a strategic innovative resource for economic development and a mechanism for rethinking life and labor cycles.

Based on a comparative analysis of international indices (Silver Economy Index, Global Longevity Index, Global AgeWatch Index, GAP Index, GASI, and the Active Ageing Index), a global map of countries' readiness for demographic aging is constructed, and the strategic vectors of the UN Decade of Healthy Aging

(2021–2030), as well as the role of international initiatives in promoting age inclusiveness, are examined. The study also explores contemporary conceptual approaches to human life and career cycles, including the “New Map of Life,” the “100-Year Life” model, the concept of the “Second Half of Life,” the Japanese concept of *ikigai*, and the evolution of career models from Career 1.0 to Career 3.0 in the context of labor market transformation.

The findings form a theoretical and methodological foundation for advancing the scientific paradigm of the longevity economy and for developing conceptual principles aimed at adapting national labor markets to long-term demographic changes. Practical initiatives implemented in Ukraine and worldwide confirm that systematic support for older people enhances their social integration and economic activity, positioning the longevity economy as a key instrument for sustainable development.

Keywords: longevity economy, silver economy, service economy, entropic development, index assessment, innovative models of the labor cycle, socio-economic policy and security, sustainable development.

Постановка проблеми. Енґус Дітон, лауреат Нобелівської премії 2015 року, у своїй праці «Велика втеча: Здоров’я, багатство та походження нерівності» (*The Great Escape: Health, Wealth, and the Origins of Inequality*) описує безпрецедентний стрибок тривалості життя з 30 до 73 років як одне з найбільших досягнень людства. У 1960 році середньостатистичний китайський новонароджений мав 27% шансів дожити до 65 років, сьогодні ця ймовірність становить 83%. Цей прогрес став можливим завдяки поширенню наукових знань у сфері медицини та освіти, які дозволили мільйонам людей досягти істотного покращення умов життя і здоров’я [1].

За даними Всесвітньої організації охорони здоров’я: до 2050 року чисельність населення віком 60+ зросте до 2,1 млрд осіб; у 2050 році близько 80% людей похилого віку проживатимуть у країнах з низьким або середнім рівнем доходу; частка населення віком 60+ у світі збільшиться з 12% у 2015 році до 22% у 2050 році; до 2050 року кожна шоста людина у світі буде старшою за 65 років порівняно з кожною одинадцятою у 2019 році [2]. Такі демографічні зрушення свідчать, що зростання тривалості життя перетворюється на системний виклик та водночас стратегічний ресурс для сучасних економік. Це актуалізує необхідність переосмислення домінуючих підходів до старіння населення — від моделей пасивного соціального забезпечення до концепцій, орієнтованих на довгострокове активне використання людського капіталу старших вікових груп. У дослідженні авторка продовжує наукову дискусію щодо еволюції парадигми довголіття, зміщуючи фокус із фінансових та соціальних підходів на інноваційний вимір і трансформацію трудової траєкторії людини в умовах зростання тривалості життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика глобального старіння та розбудови економіки довголіття опинилася у центрі уваги таких науковців, як Е. Дітон (історичний генезис тривалості життя та добробуту) [1] та А. Заїді (розробник індексу ААІ та соціоекономічних моделей старіння) [3,4]. Концептуальну трансформацію життєвого циклу обґрунтували Л. Граттон та Е. Скотт (модель «100-річного життя») [5], Л. Карстенсен («Нова карта життя») [6] та Р. Пор («Друга половина життя»), а роль психосоціальних чинників та феномен «Блакитних зон» — Д. Бюттнер [7]. Стратегічні вектори розвитку «срібної економіки» в національному контексті ґрунтовно проаналізовано у роботах Ю. Чалюк [8], А. Жуковської [9], О. В. Степанової [10] та І. Кірнос [11]. Кореляцію моделей старіння з цілями сталого розвитку ґрунтовно розкрито у дослідженні М. О. Кужелева, В. В. Федіни та С. М. Стабіаса [12]. Значний внесок у розробку інструментарію оцінки готовності країн до демографічних зрушень належить міжнародним організаціям та аналітичним центрам: HelpAge International (Global AgeWatch Index) [13], Center for Strategic and International Studies (GAP Index) [14], Європейська Комісія та Oxford Economics (Silver Economy Index) [15], а також ВООЗ та ООН у межах ініціативи «Десятиліття здорового старіння». Попри значний науковий доробок, перехід до економіки довголіття, заснованої на переосмисленні життєвого й трудового циклу, залишається недостатньо систематизованим. Його реалізація пов’язана з модернізацією трудових траєкторій у форматі Кар’єри 3.0, аналізом стратегій адаптації національних економік — від скандинавської моделі державного супроводу до південноєвропейських підходів, орієнтованих на родинний ресурс, з метою визначення оптимального вектора розвитку для України.

Метою статті є обґрунтування концепції економіки довголіття шляхом формування глобальної карти готовності країн до старіння населення та визначення інноваційних моделей трудового циклу як інструментів протидії соціально-економічній ентропії в умовах трансформації ринку праці.

Виклад основного матеріалу. Зростання тривалості життя, зафіксоване Енґусом Дітоном та збільшення чисельності людей старшого віку трансформують не лише структуру населення, а й фундаментальні параметри соціально-економічних систем. Прискорене старіння населення змушує

уряди переглядати пенсійні моделі та співвідношення між трудовою активністю і виплатами. За прогнозами ОЕСР, у 20 із 38 країн-членів законодавчо визначений пенсійний вік зросте. Для поколінь, які тільки виходять на ринок праці, середній вік виходу на пенсію очікується на рівні 66,4 років для чоловіків і 65,9 років для жінок. У Данії та Естонії, цей показник може зрости відповідно до 74 та 71 року (див.рис. 1) [16].

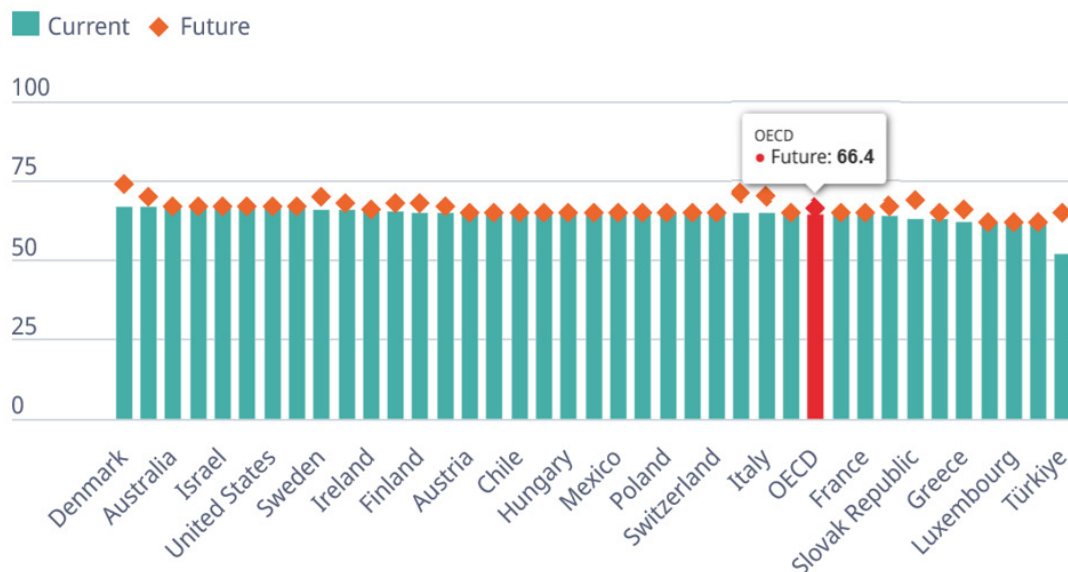

Рис.1. Поточні та прогнозовані показники пенсійного віку в країнах ОЕСР, 2025
Джерело: [16]

Такі міжкрайнові відмінності у майбутньому пенсійному віці свідчать про нерівномірну здатність національних систем реагувати на демографічні зрушення. Таким чином, зростання тривалості життя, яке стало показником соціального прогресу, одночасно загострює питання економічної ефективності, фінансової стабільності пенсійних систем і участі старшого покоління на ринку праці.

Генеральна Асамблея ООН та ВООЗ проголосили період 2021–2030 років – Десятиліттям здорового старіння. В рамках цієї ініціативи уряди країн, громадянське суспільство та міжнародні організації повинні протягом 10 років спільно узгодити зусилля щодо: використання можливостей осіб похилого віку для розвитку суспільства; зменшення нерівності в охороні здоров'я та покращенні якості життя людей похилого віку; боротьби з ейджизмом. Такі заходи сприяють досягненню ключових Цілей сталого розвитку [17].

За допомогою міжнародних індексів можна оцінити готовність країн до старіння населення та порівняти ефективність їх систем соціального та пенсійного забезпечення. Автором впорядковано та структуровано багатовимірні показники готовності країн до демографічних змін.

Active Ageing Index (AAI) є інструментом оцінки потенціалу осіб похилого віку країн ЄС щодо економічної та соціальної активності, а також наявності сприятливого соціально-економічного середовища для активного старіння. *AAI* оцінює країни за чотирма параметрами: *зайнятість* (рівень зайнятості та економічної активності); *соціальна участь* (волонтерство, участь у громадському житті); *незалежне життя* (фізичне та психічне здоров'я, безпека); *потенціал* (освіта, соціальні зв'язки).

Провідним розробником *Active Ageing Index* є професор Оксфордського університету *Асгар Заїді (Asghar Zaidi)*. У своїх аналітичних звітах для ООН та Європейської комісії він обґрунтував, що цифри індексу не просто ранжують країни, а групують їх у певні соціоекономічні моделі старіння, які пояснюють, чому країни з однаковим рівнем ВВП можуть мати абсолютно різні показники активного довголіття [4]. За результатами аналізу чотирьох параметрів *Active Ageing Index* А. Заїді виділяє чотири основні кластери країн ЄС (див. табл. 1).

Таблиця 1

Типологія моделей старіння за Асгаром Заїді

Модель/ Країни-представники	Характерні риси	Параметри AAI			
		Employment (Зайнятість)	Social Participation (Соціальна участь)	Independent Living (Незалежне життя)	Capacity (Потенціал)
1. Скандинавська (High Achievers) Швеція, Данія, Фінляндія («золотий стандарт» активного старіння в Європі)	Лідерська модель: найвищий рівень залученості літніх людей у ринок праці, освіту та цифрове середовище.	44.0	20.5	76.2	71.2
<i>Держава забезпечує універсальний соціальний супровід (повна відповідальність за якість життя літньої людини, незалежно від наявності у неї родини чи статку).</i>					
2.Континентальна (Stability Focus) Німеччина, Франція, Бельгія	Модель стабільності: високий рівень доходів та фізичної безпеки, держава гарантує високі пенсійні виплати.	32.5	19.1	74.0	61.5
<i>Високий рівень доступу до медицини та якісних умов проживання.</i>					
3.Східноєвропейська Польща, Угорщина, Балтія	Модель трансформації: вимушена зайнятість через низькі пенсії, слабка цифрова грамотність.	29.8	14.5	67.5	53.2
<i>Держава зосереджена на фінансовій стійкості пенсійної системи, часто за рахунок обмеження соціальних послуг. Пенсії як «інструмент виживання», а не «інструмент стабільності».</i>					
4.Південноєвропейська Греція, Італія, Іспанія	Сімейно-орієнтована модель: низька формальна зайнятість компенсується доглядом за родиною.	28.1	18.4	66.2	51.8
<i>Держава стимулює сімейні зв'язки (наприклад, через податкові пільги для тих, хто проживає з літніми батьками).</i>					

Джерело: складено авторами за даними [4]

Запропонована Асгаром Заїді типологія наочно ілюструє пряму залежність між моделлю державного управління та результативністю активного старіння, що обґрунтовує можливість її використання як аналітичного інструменту для оцінки ефективності та інституційної якості політик активного довголіття в межах міжкрайового аналізу. *Скандинавська модель* демонструє еталонну кореляцію між високими інвестиціями в людський потенціал та реальною економічною активністю, *континентальна* — зосереджується на забезпеченні високої якості життя та медичної стабільності через потужні пенсійні системи, *південна* та *східноєвропейська* моделі представляють альтернативні вектори адаптації: через мобілізацію внутрішньосімейного ресурсу або через вимушену пролонгацію трудової діяльності в умовах трансформації систем.

Таким чином, європейський простір демонструє широкий спектр підходів: від *держави-опікуна (Північ)*, що забезпечує повний соціальний супровід, та *держави-гаранта стабільності (Центр)*, до *держави, що делегує (Південь)* основні функції опіки родинним ресурсам.

Global Longevity Index — це комплексний індекс, розроблений аналітичною платформою DKG Analytics, який оцінює рівень довголіття та здатність економіки та соціальних систем адаптуватися до потреб старшого покоління. Оцінювання здійснюється за кількома ключовими вимірами, серед яких:

- політика та стратегії довголіття (готовність урядових програм підтримувати людей похилого віку);
- охорона здоров'я та тривалість активного життя (очікувана тривалість життя, тривалість здорового життя, доступність і якість медичних послуг, фізичне та психічне здоров'я);
- економічна активність 50+ (участь на ринку праці, доходи, продуктивність, капіталізація потенціалу старших вікових груп);
- соціальна інтеграція та безпека (соціальні зв'язки, умови життя);
- інновації та Age-Tech (цифрові рішення та технології підтримки людей похилого віку).

Україна посіла 46 місце серед 100 країн у рейтингу Global Longevity Index 2025, що свідчить про середній рівень готовності до старіння населення та підтримки здорового довголіття, тоді як лідерами індексу є Китай, Індія, Японія, США та Німеччина, які вирізняються сильною сервісною економікою, ефективною системою охорони здоров'я, високим рівнем здорового довголіття та активними політиками

підтримки старіння населення [18].

Silver Economy Index (SEI) — це аналітичний інструмент, що оцінює економічний потенціал населення віком 50+, розглядаючи старіння не як фінансовий виклик, а як потужний драйвер ринкового зростання [15]. Станом на 2025 рік, за аналітичними оцінками Європейської комісії та Oxford Economics, срібна економіка ЄС сформувала ринок обсягом близько 5,7 трлн євро, що еквівалентно приблизно 32% ВВП регіону. SEI оцінює здатність економіки трансформуватися під потреби літніх людей через два ключові вектори:

- Market Opportunity Index (Індекс ринкових можливостей) — вимірює купівельну спроможність людей 50+, їх витрати на товари та послуги (туризм, здоров'я, освіта, дозвілля) та рівень фінансової інклюзії. Лідери: США, Німеччина, Японія, Франція;

- Economic Contribution Index (Індекс економічного внеску) — оцінює рівень зайнятості літніх людей, їх роль як підприємців та інвесторів, а також податковий внесок, який вони продовжують генерувати. Лідери: Ісландія, Нова Зеландія, Швеція, Японія. Статистичні дані вказують на те, що країни з розвинутою сферою послуг швидше адаптуються до «срібної економіки». Японія та Німеччина є світовими лідерами у впровадженні технологій «Age-Tech» (роботи-помічники, телемедицина), що дозволяє монетизувати потреби старшого покоління. Скандинавські країни демонструють найкращий баланс між високою якістю життя літніх людей та їх активною участю в економічному житті країни (срібне підприємництво).

Global AgeWatch Index — глобальний індекс, який оцінює якість життя та добробут людей похилого віку у різних країнах світу [13]. Індекс розроблений міжнародною організацією із захисту прав людей похилого віку HelpAge International за підтримки Фонду ООН з народонаселення. Індекс базується на чотирьох ключових параметрах вимірювання умов життя літніх громадян:

- доходи / фінансова безпека (income security): рівень охоплення пенсійними виплатами, показники бідності серед людей старшого віку, відносний добробут людей похилого віку (соціально-економічна підтримка, доступ до послуг, психологічний стан та здоров'я), ВНД/ВВП;

- стан здоров'я (health status): очікувана тривалість життя після 60 років, «тривалість здорового життя» (healthy life expectancy), ментальне здоров'я;

- можливості / здатності (capability): працевлаштування літніх людей та їх освітній статус;

- сприятливе середовище (enabling environment): чи можуть літні люди жити незалежно та комфортно (соціальні зв'язки, фізична безпека, громадянська свобода, доступ до громадського транспорту).

1. Switzerland	21. Chile	41. Vietnam	61. Croatia	81. Ghana
2. Norway	22. Czech Republic	42. Mauritius	62. Dominican Republic	82. Honduras
3. Sweden	23. Estonia	43. Armenia	63. Lithuania	83. Lao PDR
4. Germany	24. Belgium	44. Ecuador	64. Belarus	84. Morocco
5. Canada	25. Spain	45. Romania	65. Russia	85. Jordan
6. Netherlands	26. Slovenia	46. Sri Lanka	66. Serbia	86. Nigeria
7. Iceland	27. Uruguay	47. Malta	67. Bangladesh	87. Iraq
8. Japan	28. Costa Rica	48. Peru	68. Montenegro	88. Uganda
9. USA	29. Georgia	49. Bulgaria	69. Paraguay	89. Rwanda
10. United Kingdom	30. Cyprus	50. Philippines	70. Nepal	90. Zambia
11. Denmark	31. Argentina	51. Kyrgyzstan	71. India	91. Tanzania
12. New Zealand	32. Poland	52. China	72. Mongolia	92. Pakistan
13. Austria	33. Mexico	53. Albania	73. Ukraine	93. West Bank & Gaza
14. Finland	34. Thailand	54. El Salvador	74. Indonesia	94. Mozambique
15. Ireland	35. Latvia	55. Bolivia	75. Turkey	95. Malawi
16. France	36. Colombia	56. Brazil	76. Venezuela	96. Afghanistan
17. Australia	37. Italy	57. Nicaragua	77. Moldova	
18. Israel	38. Portugal	58. Tajikistan	78. South Africa	
19. Luxembourg	39. Hungary	59. Guatemala	79. Greece	
20. Panama	40. Slovakia	60. South Korea	80. Cambodia	

Рис. 2. Рейтинг країн за Global AgeWatch Index

Джерело: [13]

На рисунку 2 представлена рейтингова таблиця Global AgeWatch Index, де країни розподілені за рівнем добробуту та якістю життя людей 60+. Кольорова градація від зеленого (найкращі) до червоного (найгірші) кольорів відображає якість середовища для життєдіяльності осіб похилого віку. Лідерами рейтингу є країни Західної та Північної Європи, що мають розвинені системи соціального захисту та охорони здоров'я. Україна зайняла 73 місце з 96, що вказує на серйозні проблеми з доходами, здоров'ям та соціальним середовищем для людей літнього віку.

Global Aging Preparedness Index (GAP Index) — аналітичний інструмент, розроблений Центром стратегічних і міжнародних досліджень США (CSIS) у партнерстві з міжнародною страховою компанією Prudential, який оцінює готовність 20 країн світу до старіння населення та прогнозує демографічні й соціально-економічні тенденції до 2040 року.

GAP Index Country Rankings			
Fiscal Sustainability Index	Income Adequacy Index	Fiscal Sustainability Index	Income Adequacy Index
1 India	1 Netherlands	11 US	11 Canada
2 Mexico	2 Brazil	12 Korea	12 Japan
3 Chile	3 US	13 Switzerland	13 Poland
4 China	4 Germany	14 Germany	14 Switzerland
5 Russia	5 UK	15 UK	15 Russia
6 Poland	6 Australia	16 Italy	16 France
7 Australia	7 Sweden	17 France	17 Italy
8 Japan	8 Chile	18 Brazil	18 China
9 Canada	9 Spain	19 Netherlands	19 Korea
10 Sweden	10 India	20 Spain	20 Mexico

Рис 3. Рейтинг країн за Global Aging Preparedness Index
Джерело: [14]

Індекс складається з двох субіндексів:

- Fiscal Sustainability Index — оцінює стійкість державних систем перед зростанням витрат на пенсії та охорону здоров'я через старіння населення. Лідери: Індія, Мексика, Чилі, Китай (див. рис. 3).
- Income Adequacy Index — показує, наскільки ресурси літніх людей забезпечують гідний рівень життя (пенсії, заощадження, зайнятість, сімейна підтримка). Лідери: Нідерланди, США, Бразилія, Австралія, Німеччина. Статистичні дані рисунку 3 вказують на те, що розвинуті країни мають високі показники доходів літніх громадян, але нижчу фіскальну стійкість через високі пенсійні витрати. Австралія, Канада, Чилі та Швеція добре збалансовані за обома субіндексами, демонструють високий рівень готовності до процесу старіння населення. Франція, Італія, Іспанія та Японія мають проблеми за обома субіндексами, що свідчить про значний тиск процесу старіння населення на їх бюджетні та пенсійні системи.

Global Aging Society Index (GASI) — багатовимірний показник, що оцінює готовність 143 країн до зростання частки літнього населення. Максимальне значення індексу становить 100 балів. Середній світовий показник — 46,8 бала, що свідчить про загалом низький рівень економічної та соціальної активності літніх людей у світі (див. рис. 4).

Рис. 4. Оцінка ключових параметрів України за GASI
Джерело: [19]

GASI оцінює країни за 5 вимірами:

- благополуччя (охоплення медичною допомогою, очікувана тривалість здорового життя та задоволеність життям);
- продуктивність та залученість (участь на ринку праці, можливості перепідготовки, волонтерство, задоволеність від роботи);
- справедливість (доступ до освіти, рівень доходів, продовольча безпека та зайнятість серед старшого покоління);
- згуртованість (соціальна підтримка, довіра в громаді, умови проживання, доступ до Інтернету);
- безпека (фінансова та фізична безпека, психічне здоров'я та якість медичного обслуговування).

У рейтингу домінують країни з високим рівнем доходу. Лідером за рівнем адаптації до старіння суспільства є *Швейцарія*. До групи країн із найвищими показниками також належать *Сінгапур, Ісландія, Японія та Швеція*. *Україна посідає 79-те місце серед 143 країн*, що свідчить про середньо-низький рівень готовності до викликів демографічного старіння. *Серед п'яти вимірів індексу найслабшою стороною України є показник продуктивності та залученості, за яким Україна посідає 126-те місце (30 балів з 100)*, що вказує на низький рівень економічної активності та соціальної залученості людей віком 65+ в Україні.

Міжнародні індекси свідчать, що зростання тривалості життя ставить нові виклики перед пенсійними та соціальними системами, підкреслюючи необхідність активного залучення людей похилого віку до ринку праці та соціального життя, адже традиційна модель «Навчайся, заробляй і виходи на пенсію» втрачає актуальність. У цьому контексті слід проаналізувати сучасні концепції та стратегії управління людським капіталом, які дозволяють людям похилого віку залишатися економічно активними та соціально залученими протягом усього життєвого циклу.

Концепція «Нової карти життя» Лори Карстенсен обґрунтовує перехід від лінійної моделі «навчання–робота–пенсія» до гнучкої багатостадійної траєкторії, адаптованої під реалії 100-річного життя [6]. У межах цієї парадигми освіта трансформується у безперервний процес оновлення компетенцій, а професійна діяльність стає тривалішою, проте гнучкою, з можливістю пауз для саморозвитку чи сімейних потреб. Стратегічний фокус зміщується на довгострокове управління людським капіталом, де фінансова стійкість та підтримка здоров'я інтегруються у планування всього сторічного циклу. Фундаментом концепції виступає принцип «вікового різноманіття», що розглядає тривале життя як цінний ресурс для синергії між поколіннями та всебічної самореалізації особистості. Такий підхід дозволяє перетворити довголіття з виклику на можливість для сталого соціально-економічного розвитку.

Модель «100-річного життя», розроблена професорами Лондонської бізнес-школи Ліндою Граттон та Ендрю Скоттом, пропонує системний перехід від застарілої триступеневої структури до динамічної багатостадійної траєкторії. Автори наголошують на важливості безперервного інвестування в людський капітал та гнучкого розподілу професійних ролей протягом усього життєвого циклу. Основним викликом такої моделі є балансування між фінансовою стійкістю та нематеріальними активами, зокрема здоров'ям і здатністю до адаптації.

Концепція «Другої половини життя» (Second Half of Life), розроблена дослідником антропологічних циклів Річардом Рором, пропонує модель двофазного управління життєвим ресурсом [5]. У першій фазі людина накопичує базовий людський капітал, формує професійну репутацію та ринковий статус. Друга фаза характеризується переходом від кількісного накопичення до якісного наповнення: використання набутого досвіду для реалізації високоефективних соціальних та менторських проєктів. З точки зору сучасної економіки праці, цей підхід обґрунтовує доцільність «другої кар'єри» (encore careers), де фахівці 50+ конвертують свої знання у сфери з високим соціальним впливом. Така трансформація вимагає безперервного оновлення професійних навичок, оскільки максимальна продуктивність після 50 років можлива лише тоді, коли професійний досвід підкріплюється використанням новітніх технологій. Модель Рора слугує теоретичною базою для стратегії активного довголіття, згідно з якою зрілий вік є фазою максимальної капіталізації знань, де накопичений людський капітал приносить найвищі дивіденди суспільству.

Японська концепція «Ікігай» здобула світове визнання завдяки дослідженням наукового співробітника National Geographic Дена Бюттнера, який ідентифікував регіони з найвищою концентрацією довгожителів, назвавши їх «Блакитними зонами». Його аналіз доводить, що жителі островів Окінава (Японія), Сардинія (Італія) та Ікарія (Греція), півострова Нікоя (Коста-Рика), а також громади Лома-Лінда (Каліфорнія, США) зберігають здоров'я завдяки постійній залученості до активної праці. У сучасних умовах така життєва стратегія вимагає від людини регулярного оновлення професійного інструментарію та набуття нових цифрових навичок. Безперервне навчання дозволяє фахівцям старшого віку адаптувати свій унікальний досвід до вимог високотехнологічного ринку [7].

Поєднання довголіття та технологічного прогресу трансформує архітектуру нашого існування. Ще відносно недавно домінувала класична триступенева модель життя або Кар'єра 1.0, побудована за принципом: «Навчайся, заробляй і виходь на пенсію» (learn, earn, and retire). Людина двадцять років навчалася, сорок років працювала за однією спеціальністю і виходила на пенсію. Кар'єра 1.0 — це стабільний набір кроків для підйому кар'єрними сходами. Такий підхід був можливий у часи, коли існувала довічна зайнятість, а роботодавець піклувався про періодичне підвищення кваліфікації, необхідне для збереження роботи.

Під впливом технологічних інновацій та економічних змін традиційна модель «Навчайся, заробляй і виходь на пенсію» перестала відповідати сучасним реаліям. На її місце прийшла Кар'єра 2.0, відома як «Роздоріжжя» (The Fork in the Road). У межах цього підходу людина більше не рухається наперед визначеним маршрутом, а свідомо обирає можливість змінити професію — навіть якщо попередня була успішною. Перехід часто відбувається поступово завдяки стратегії паралельного розвитку, коли основна робота поєднується з новим напрямом діяльності. Це допомагає знизити ризики та адаптуватися у комфортному темпі. Наприклад, фахівець може багато років працювати бухгалтером, але паралельно вивчати психологію й поступово перейти в нову сферу. Подібні сценарії стають дедалі поширенішими через доступність освіти, появу нових професій та розуміння того, що зміна кар'єрної ідентичності — не ознака кризи, а природний етап особистісного й професійного розвитку.

Однак згодом стало зрозуміло, що й модель 2.0 перестала відповідати динаміці сьогодення. Зміни відбуваються настільки стрімко, що одноразова зміна професійного напрямку протягом життя вже не гарантує стійкості та впевненості в майбутньому. Сьогодні компанії зникають швидше, ніж триває кар'єра працівника: середній «термін життя» корпорації у списку S&P 500 становить лише близько 18 років. Тому покладатися на одного роботодавця протягом десятиліть фактично неможливо. У цих умовах на перший план виходить Кар'єра 3.0 — модель, у центрі якої стоять безперервне навчання (lifelong чи ongoing learning) та здатність швидко адаптуватися. Диплом більше не гарантує стабільного професійного шляху на десятиліття. Навички, здобуті 5–10 років тому, швидко втрачають актуальність. Щоб залишатися конкурентоспроможним, потрібно постійно оновлювати свої компетенції, освоювати нові технології, гнучко змінювати напрям діяльності та активно реагувати на потреби ринку праці. Кар'єра 3.0 — це безперервний розвиток, що дозволяє адаптуватися до цих викликів та впевнено рухатися вперед. Таким чином, турбулентний ринок праці та технологічні інновації формують нову реальність, у якій виживає і досягає успіху той, хто налаштований на безперервне навчання та самовдосконалення.

Таким чином, у відповідь на динамічні зміни ринку праці та потребу у безперервному навчанні, у 2022 році МОП та ВООЗ запустили програму «Здорове старіння 50», яка активно підтримує залучення людей старшого віку до професійної діяльності та соціального життя [20]. Програма об'єднує 50 міжнародних лідерів з різних регіонів світу (державні діячі та політики; керівники міжнародних організацій; представники бізнесу; лідери громадянського суспільства), які зробили вагомий внесок у формування політик і практик здорового старіння. Програма «Здорове старіння 50» підтримує підходи, які безпосередньо стосуються залучення людей старшого віку до праці, зокрема: продовження трудової активності за бажанням і можливостями людини (якісне та активне довголіття) та зменшенні вікової дискримінації (ейджизму); розвиток гнучких форм зайнятості (неповний робочий час, менторство, консалтинг); навчання протягом життя та перекваліфікацію 50+; визнання економічного та соціального внеску пенсіонерів, адаптації економік і ринків праці до демографічних змін. У таблиці 2 наведено приклади організацій та ініціатив, які підтримують людей 65+ в Україні та сприяють їх участі у ринку праці, соціальному та громадському житті, що підвищує якість життя.

Таблиця 2

Організації та ініціативи, які працюють з людьми 65+

Організація / ініціатива	Які послуги надає	Приклад зробленого для людей похилого віку в Україні
Starenki	Продуктові, гігієнічні, теплі набори; підтримка самотніх пенсіонерів з низькими пенсіями	Надали 63 000 наборів допомоги самотнім літнім людям по всій країні [21].
Let's Help	Гуманітарна та медична підтримка, підтримка геріатричних закладів, соціальна допомога пенсіонерам	З 2015 р. системно підтримують десятки тисяч літніх людей та 122 геріатричних пансіонати у 14 областях України [22].
Ukrainian Red Cross Society	Домашній догляд та соціальна підтримка для самотніх людей похилого віку	7 000 літніх людей в Україні отримують соціальний догляд і допомогу вдома [23].

Продовження таблиці 2

New Dawn	Гуманітарна допомога, допомога постраждалим літнім людям, базова підтримка	Працюючи на півдні України, фонд надавав підтримку мешканцям сіл і міст, у тому числі літнім людям, які постраждали внаслідок руйнувань (допомога продуктами, ліками, медичним супроводом) [24].
Time of Clean Environment	Підтримка базових потреб, гуманітарна допомога самотнім або нужденним старшим людям	Організація надає допомогу літнім людям, які не можуть самостійно забезпечити побут [25].
HelpAge International	Гуманітарна допомога (продукти, ліки, засоби гігієни), психологічна підтримка та захист прав пенсіонерів під час війни; орієнтована на людей похилого віку, особливо 65+. HelpAge International співпрацює з партнерами для підтримки людей похилого віку, які постраждали від війни в Україні.	У 2022 році HelpAge надали 77 000 людей продуктів та гігієнічні набори. Близько 10 000 літніх людей отримали домашній догляд, а 2 500 — психосоціальну підтримку. HelpAge провела дослідження прав людей похилого віку в Україні, показавши, що вони мають гірші фінансові умови та доступ до послуг, ніж молоді люди. [26, 27].
UARP Всеукраїнська асоціація пенсіонерів	Захист соціальних та економічних прав, організація культурних та творчих заходів для пенсіонерів; фокус на людей похилого віку, включно з 65+.	UARP реалізовує програми, спрямовані на підтримку якості життя пенсіонерів, забезпечення соціальної допомоги, захист від дискримінації за віком і надання юридичної підтримки [28].

Джерело: складено автором за даними [21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28]

Висновки. Зростання тривалості життя та старіння населення створюють нові соціально-економічні виклики й водночас стратегічні можливості для розвитку економік. Аналіз міжнародних індексів та моделей старіння показує, що ефективна державна політика, активна участь літніх громадян і цифрова компетентність є ключовими факторами готовності країн до демографічних змін. Інноваційні концепції трудового та життєвого циклу демонструють, що безперервне навчання та гнучкі форми зайнятості дозволяють людям похилого віку максимально використовувати накопичений досвід для економічних і соціальних досягнень. Практичні ініціативи в Україні та світі підтверджують, що системна підтримка літніх людей підвищує їх соціальну інтеграцію та економічну активність, роблячи економіку довголіття потужним інструментом стійкого розвитку.

Література

1. Deaton A. The Great Escape: Health, Wealth, and the Origins of Inequality. Princeton: Princeton University Press, 2013. 376 p.
2. Ageing and health. World Health Organization. 2024. URL: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/ageing-and-health>
3. Zaidi A. Active Ageing Index 2014: Analytical Report. UNECE and European Commission. Geneva: UN. 2014.
4. Active Ageing Index (AAI). UNECE. URL: <https://unece.org/population/active-ageing-index>
5. Gratton L., Scott A. The 100-year life: Living and working in an age of longevity. Bloomsbury Business. 2016.
6. Carstensen L. L., Delevati P., Gottlieb E. The new map of life: Charting the course of human life span. Stanford Center on Longevity. 2017. URL: <https://longevity.stanford.edu/the-new-map-of-life-report/>
7. Buettner D. The Blue Zones: 9 Lessons for Living Longer From the People Who've Lived the Longest. National Geographic Books. 2012. URL: <https://www.bluezones.com/> (дата звернення: 03.01.2026).
8. Чалюк Ю. Срібна економіка: демографічні зміни та економічні можливості. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки». 2023. № 1 (107). С. 50–59. DOI: <https://doi.org/10.37734/2409-6873-2023-1-7>
9. Жуковська А. Я. «Срібна економіка» як ресурс інклюзивного розвитку національної економіки. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2020. Вип. 3. С. 37–53.
10. Степанова О. В. Економіка довголіття: нові виклики для рівності та фінансової стійкості. Механізми реконструктивного економічного розвитку та соціальні критерії їх ефективності: моногр. зб. Київ: ІЕП НАНУ, 2017. С. 190–222.
11. Кірнос І. Економічна активність людей похилого віку: різноманіття ракурсів. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2017. Вип. 25-2. С. 72–77.
12. Кужелев М. О., Федина В. В., Стабіас С. М. «Срібна економіка»: соціальні аспекти та сталий розвиток. Економіка та суспільство. 2022. № 41. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-43>
13. Global AgeWatch Index 2015. Insight report. HelpAge International. 2015. URL: <https://www.>

helpage.org/silo/files/global-agewatch-index-2015-insight-report.pdf

14. Global Aging Preparedness Index. CSIS. URL: <https://www.csis.org/analysis/global-aging-preparedness-index>

15. The Silver Economy: Final Report. European Commission. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2018. 195 p. URL: https://publications.europa.eu/resource/cellar/2dca9276-3ec5-11e8-b5fe-01aa75ed71a1.0002.01/DOC_1

16. Pensions at a glance 2025: OECD and G20 indicators. OECD Publishing. 2025. URL: www.oecd.org

17. Decade of healthy ageing: Baseline report. World Health Organization. 2021. URL: <https://www.who.int/publications/i/item/9789240017900>

18. Global Longevity Index (GLI 2025). Aging Analytics Agency. 2025. URL: https://analytics.dkv.global/dkg/Teaser_Global-Longevity-Index-2025.pdf

19. Global Aging Society Index 2019: Report on countries' adaptation to population ageing. HelpAge International. 2019. URL: <https://www.nature.com/articles/s43587-024-00772-3>

20. Progress Report 2023. Decade of Healthy Ageing. 2023. URL: <https://www.decadeofhealthyageing.org/about/secretariat/progress-report-2023> (дата звернення: 03.01.2026).

21. Starenki: Charity foundation helping lonely elderly people in Ukraine. 2024. URL: <https://starenki.com.ua/>

22. Let's Help: Про фонд. 2024. URL: <https://www.lets-help.com.ua/pro-fond>

23. More than 7,000 lonely older people receive social care from the Ukrainian Red Cross. Ukrainian Red Cross Society. 2024. URL: <https://redcross.org.ua/en/uncategorized/2024/10/92181/>

24. New Dawn Charitable Foundation. Support for the elderly. 2024. URL: <https://newdawn.org.ua/programm/support-for-the-elderly>

25. Freedom & Humanity Foundation. Charitable foundation – help and support during the war in Ukraine. 2024. URL: <https://www.fh-fund.org.ua/>

26. "I've lost the life I knew": Older people's experiences of the Ukraine war and their inclusion in the humanitarian response. HelpAge International. London, 2022. URL: <https://www.helpage.org/silo/files/ive-lost-the-life-i-knewolder-peoples-experiences-of-the-ukraine-warreport.pdf>

27. Older people's role in emergency: South Africa case study. TAFTA / Decade of Healthy Ageing. URL: <https://www.decadeofhealthyageing.org>

28. Про асоціацію. Всеукраїнська асоціація пенсіонерів (UARP). URL: <https://uarp.org.ua>

References

1. Deaton, A. (2013) *The Great Escape: Health, Wealth, and the Origins of Inequality*, Princeton: Princeton University Press.

2. WHO (2024) *Ageing and health*, available at: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/ageing-and-health>

3. Zaidi, A. (2014) *Active Ageing Index 2014: Analytical Report*, UNECE and European Commission, Geneva: UN.

4. UNECE (2024) *Active Ageing Index (AAI)*, available at: <https://unece.org/population/active-ageing-index>

5. Gratton, L. and Scott, A. (2016) *The 100-year life: Living and working in an age of longevity*, Bloomsbury Business.

6. Carstensen, L., Delevati, P. and Gottlieb, E. (2017) *The new map of life: Charting the course of human life span*, Stanford Center on Longevity, available at: <https://longevity.stanford.edu/the-new-map-of-life-report/>

7. Buettner, D. (2012) *The Blue Zones: 9 Lessons for Living Longer*, National Geographic Books, available at: <https://www.bluezones.com/>

8. Chaliuk, Yu. (2023) "Sribna ekonomika: demohrafichni zminy ta ekonomicheskie vozmozhnosti" [Silver economy: demographic changes and economic opportunities], *Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli*, no. 1 (107), pp. 50–59. DOI: <https://doi.org/10.37734/2409-6873-2023-1-7>

9. Zhukovska, A. (2020) "Sribna ekonomika" yak resurs inkluzivnoho rozvytku natsionalnoi ekonomiky ["Silver economy" as a resource for inclusive development of the national economy], *Visnyk Ternopilskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu*, vol. 3, pp. 37–53.

10. Stepanova, O. (2017) "Ekonomika dovholittia: novi vyklyky dlia rivnosti ta fiskalnoi stiikosti" [Longevity economy: new challenges for equality and fiscal sustainability], *Mekhanizmy rekonstruktyvnoho ekonomichnoho rozvytku ta sotsialni kryterii yikh efektyvnosti*, Kyiv: IEP NANU, pp. 190–222.

11. Kirnos, I. (2017) “Ekonomichna aktyvnist liudei pokhyloho viku: riznomanittia rakursiv” [Economic activity of the elderly: diversity of perspectives], *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*, vol. 25-2, pp. 72–77.
12. Kuzheliev, M., Fedyna, V. and Stabias, S. (2022) “Sribna ekonomika”: sotsialni aspekty ta stalyyi rozvytok [“Silver economy”: social aspects and sustainable development], *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 41. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-43>
13. HelpAge International (2015) *Global AgeWatch Index 2015. Insight report*, available at: <https://www.helpage.org/silo/files/global-agewatch-index-2015-insight-report.pdf>
14. CSIS (2017) *Global Aging Preparedness Index*, available at: <https://www.csis.org/analysis/global-aging-preparedness-index>
15. European Commission (2018) *The Silver Economy: Final Report*, Luxembourg: Publications Office of the European Union, available at: https://publications.europa.eu/resource/ellar/2dca9276-3ec5-11e8-b5fe-01aa75ed71a1.0002.01/DOC_1
16. OECD (2025) *Pensions at a glance 2025: OECD and G20 indicators*, OECD Publishing, available at: www.oecd.org
17. WHO (2021) *Decade of healthy ageing: Baseline report*, available at: <https://www.who.int/publications/i/item/9789240017900>
18. Aging Analytics Agency (2025) *Global Longevity Index (GLI 2025)*, available at: https://analytics.dkv.global/dkg/Teaser_Global-Longevity-Index-2025.pdf
19. HelpAge International (2019) *Global Aging Society Index 2019: Report on countries' adaptation to population ageing*, available at: <https://www.nature.com/articles/s43587-024-00772-3>
20. Decade of Healthy Ageing (2023) *Progress Report 2023*, available at: <https://www.decadeofhealthyageing.org/about/secretariat/progress-report-2023>
21. Starenki (2024) *Charity foundation helping lonely elderly people in Ukraine*, available at: <https://starenki.com.ua/>
22. Let's Help (2024) *Pro fond* [About foundation], available at: <https://www.lets-help.com.ua/pro-fond>
23. Ukrainian Red Cross Society (2024) *More than 7,000 lonely older people receive social care from the Ukrainian Red Cross*, available at: <https://redcross.org.ua/en/uncategorized/2024/10/92181/>
24. New Dawn (2024) *Support for the elderly*, available at: <https://newdawn.org.ua/programm/support-for-the-elderly>
25. Freedom & Humanity Foundation (2024) *Charitable foundation – help and support during the war in Ukraine*, available at: <https://www.fh-fund.org.ua/>
26. HelpAge International (2022) “I’ve lost the life I knew”: Older people’s experiences of the Ukraine war, London: HelpAge International, available at: <https://www.helpage.org/silo/files/ive-lost-the-life-i-knewolder-peoples-experiences-of-the-ukraine-warreport.pdf>
27. TAFTA (2025) *Older people’s role in emergency: South Africa case study*, available at: <https://www.decadeofhealthyageing.org>
28. UARP (2025) *Pro asotsiatsiiu* [About association], available at: <https://uarp.org.ua>

Отримано: 03.01.2026

Прийнято до публікації: 13.01.2026

Опубліковано: 15.01.2026